

بهبود ساختار و فرآیندهای مدیریت و برنامه‌ریزی راهبردی مهارت‌ها و شایستگی‌ها در نظام آموزش فنی، حرفه‌ای و مهارتی

سرور سفیدگر*، علی‌رضا علی‌احمدی**، حسین علی‌احمدی جشقانی***

چکیده

امروزه برنامه‌های یادگیری با هدف تدارک فرصت‌های تربیتی برای کارآموزان جهت کسب شایستگی‌های درک و اصلاح موقعیت حرفه‌ای، مورد توجه جدی است. این پژوهش با هدف بهبود ساختار و فرآیندهای مدیریت و برنامه‌ریزی راهبردی مهارت‌ها و شایستگی‌ها برای آینده صورت گرفته است. روش پژوهش از نوع نظریه‌پردازی داده بنیاد است و جامعه آن: ذی‌نفعان آموزش فنی و حرفه‌ای، مربیان، هنرآموزان، مدیران و صاحبان صنایع است. با توجه به مبانی نظری و پیشینه تحقیق و با استفاده از نرم‌افزار اطلس، مصاحبه‌ها و منابع بخش آموزش فنی و حرفه‌ای کدگذاری شده، گزاره‌ها و مقولات اصلی مشخص شدند. روایی ابزار و پایایی مصاحبه‌ها از روش توافق درون موضوعی است. لذا در گزاره «مهارت» سه راهبرد: کیفیت مهارت آموخته، بهره‌وری و انعطاف پذیری؛ در گزاره «دانش» دو راهبرد: ایجاد چارچوب و متولی ملی صلاحیت حرفه‌ای منطبق با استانداردهای جهانی؛ در گزاره «ارزش‌ها» سه راهبرد ایجاد سازوکارهای اصلاح فرهنگ، ایجاد سازوکارهای اشتغال و استقلال سازمان نظام آموزش فنی و حرفه‌ای در کنار آموزش عمومی، متوسطه و عالی؛ پیشنهاد شد.

کلیدواژه‌ها: مهارت‌ها، شایستگی، نظام آموزشی آینده، راهبردها، طراحی آموزشی.

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۱۰/۱۰، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۲/۱۵.

* دانشجوی دکتری، دانشگاه علم و صنعت.

** استاد، دانشگاه علم و صنعت (نویسنده مسئول)

*** استادیار، دانشگاه علم و صنعت.

۱. مقدمه

تربیت و آموزش فنی و حرفه‌ای، متکی بر ابعادی از فرایند آموزش است که علاوه بر آموزش عمومی به مطالعه فناوری‌ها و علوم مرتبط، مهارت‌های عملی، نگرش‌ها، ادراک و دانش حرف می‌پردازد [۲۳]. دیگر موارد آموزش و تربیت فنی و حرفه‌ای عبارتند از: الف) بخشی از آموزش عمومی؛ ب) وسیله آماده‌سازی برای رشته‌های حرفه‌ای و برای مشارکت مؤثر در دنیای کار؛ ج) وجهی از یادگیری مادام‌العمر و آمادگی برای مسئولیت‌پذیری در زندگی شهروندی؛ د) ابزاری برای ارتقای توسعه متعادل و پایدار از نظر محیط زیست؛ ه) شیوه‌ای برای تسهیل فقرزدایی [۱].

در قانون نظام جامع آموزش و تربیت فنی، حرفه‌ای و مهارتی کشور مورخ ۲۹ آذر ۱۳۹۶؛ تحقق اهدافی مانند «آموزش و تربیت نیروی انسانی متخصص، ماهر و کارآمد متناسب با نیازهای بازار کار فعلی و آتی و ارتقای توان کارآفرینی» و «فعال‌سازی سرمایه‌های انسانی به منظور توسعه کارآفرینی» توجه شده است [۱۰]. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای شامل طیف وسیعی از فرصت‌های توسعه مهارت‌ها است که با بافت‌های ملی و محلی هماهنگ می‌گردد. یادگیری برای یاد گرفتن و رشد سواد و مهارت‌های محاسبه، مهارت‌های عرضی (غیر فنی) و مهارت‌های شهروندی نیز از مؤلفه‌های جدایی‌ناپذیر آموزش و تربیت فنی و حرفه‌ای هستند [۱۱]. بنابراین، مسائل تحقیق بر این محورهای عمده شکاف مطرح در آموزش‌های فنی - حرفه‌ای را نشان می‌دهند: مهارت‌های نیروی کار، توانمندی‌ها، تعالی اجتماعی، یادگیری مادام‌العمر، مهارت‌های عمومی و راهبردهای بهبود و توسعه آموزش‌های فنی - حرفه‌ای.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مبانی نظری. از آنجا که سازمان‌ها با استفاده از پروژه‌ها و طرح‌های می‌توانند کارهای توسعه‌ای خود را دنبال کنند، اما برنامه‌های آموزشی با دنیایی مملو از محدودیت‌ها، تنگناها، فرصت‌ها، تقاضاها، امکانات و سیاست‌های اداری روبرو می‌شوند. برنامه‌های آموزشی باید واحد بررسی و تحلیل فرایندهای یادگیری برای بالندگی و پیشروی عملیات سازمان‌ها به سوی اهداف، مأموریت‌ها، تعهدات و رسالت‌ها تلقی شوند. لذا اجرا پس از تدوین برنامه‌های درسی آغاز می‌شود. استقرار نظام اجرای برنامه درسی در هر سازمان نه تنها به آمادگی و شرایط پذیرش درون سازمانی بستگی دارد بلکه پس از تدوین برنامه‌های راهبردی کسب‌وکارها، تدوین برنامه‌ها و الگوهای اجرایی به زنجیره ارزش دانش دروس هم وابسته می‌شود. هدف ارائه الگوی تدوین برنامه‌های اجرایی دوره‌های آموزشی، ارتقای توانمندی حل مسائل و توانمندی‌های کارکنان است. اما هدف این برنامه‌ریزی، شناسایی گام‌ها و الگوهای محتوای برنامه‌های درسی و راهکارهای تولید و تحول در محتوی و نحوه بهره‌گیری از آنها است تا امکان تداوم اجرای آنها میسر شود.

موفقیت و یا شکست نظام اجرای برنامه درسی سازمان‌ها بر پایه توانمندی‌های محوری استقرار مدل‌های عملیاتی زنجیره پشتیبانی قرار دارد که باید متکی بر مجموعه فعالیت‌های زیر باشد:

- جلب مشارکت همگانی در تهیه، تسهیم و انتقال آنچه به نظر آنها دانش حل مسائل و تقویت قوه ابتکار است. سیستم تدوین برنامه‌های اجرایی دروس به شناسایی، گردآوری، ارزیابی مقدماتی، پالایش و تصحیح، طبقه‌بندی تحول و نوآوری و تنظیم ورودی‌های داخلی و خارج از سازمان، هر آنچه که می‌تواند ارزش دانش داشته باشد، وابسته است؛

- ارزشیابی نهایی نیازمندی‌ها، ثبت و ضبط برنامه‌های آموزشی و اعلام نتایج به آموزش‌دهندگان؛

- طبقه‌بندی ارزشی دروس‌ها، تشویق و ترغیب دانش‌آموخته‌های برتر؛

- تهیه نقشه‌های منابع درسی و بهنگام‌سازی آنها از طریق شناخت و تنظیم نیازهای کاری، زمینه‌های ابتکار و احتمالاً جدید برای فعالیت‌های تولید و غنی‌سازی محتوای دروس، نشر و اشاعه آنها به افراد، اعضای تیم‌های پژوهشی، مهندسی فرآیند، بهره‌برداری و خدمات فنی مربوط؛
  - شناسایی و تعیین مخازن دانش دروس مبتنی بر نقشه‌های تخصص محتوای برنامه‌های آموزشی برای گردآوری، سازماندهی، ذخیره، حفظ، بازیابی و انتقال آنها؛
  - تهیه انواع منابع آموزشی، جذب و گنجاندن محتوای آموزشی در چارچوب اشکال گوناگون برنامه‌ها؛
  - برنامه‌ریزی، هماهنگی و نظارت برای تنظیم ارتباطات با تعلیم‌دهندگان جهت استفاده مناسب و گسترده از دانش‌های فردی و سازمانی مسئولین و کارکنان ذی‌ربط، از طریق شبکه‌های اطلاع‌رسانی، اشتراک دانش و آموزش‌گیرندگان؛
  - یادگیری و آموزش مهارت‌ها؛ تنظیم ساختارهای بازخوردی و بازبینی مستمر چرخه‌های فرآیندهای آموزشی و اجزای آن و اعمال اصلاحات لازم.
- اجرای برنامه‌های درسی باید ترکیبی بر پایه این موارد باشد: (۱) محتوا و مهارت‌ها؛ (۲) خلاقیت، تعلیم و تجربه؛ (۳) اطلاعات، اکتشاف و آگاهی؛ (۴) نظم و ترتیب، فرایندهای کسب نگرش‌ها و ارزش‌های تولید؛ (۵) تجربیات بر پایه مشارکت و همکاری؛ و (۶) کسب دانش، موضوعات درسی و تدریس به‌روش استاد-شاگردی.
- طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی راهبردی برای آموزش‌های علمی-کاربردی و فنی-حرفه‌ای عموماً بر یک سلسله فرض‌های مختلف درون و برون سازمانی استوار است. بقاء و تداوم این آموزش‌ها و همچنین توسعه آنها نیازمند شناخت و درک به‌هنگام فرصت‌های محیطی و سناریوهای آتی و تغییرات در قاعده راهبری است. بنگاه‌هایی که توان درک قواعد جدید راهبری‌های آتی را در چارچوب آینده‌شناختی و سناریوهای مبتنی بر برنامه‌های آموزشی دارند، شایستگی بیشتری برای بهره‌مندی از فرصت‌ها می‌یابند. قواعد موجود را فناوری‌های جدید، توانمندی‌های راهبردی، نگرش‌های دانش‌بنیان و روش‌های نوین می‌توانند دگرگون ساخته و شرایط کاملاً نوینی برای راهبری و سناریونویسی آموزش‌های مورد نیاز کسب‌وکار بنگاه‌ها بیافرینند. بنگاه‌ها معمولاً در این مرحله، بیانیه‌های ماموریتی خود را هنگام ورود به عرصه رقابت، تدوین می‌کنند. آنها در این بیانیه باید دلایلی برای حضور در کسب‌وکار و چشم‌انداز آینده، به صورت مکتوب اعلام دارند، اما نباید به‌جای آن که عملیات سازمان را مطابق ماموریت و چشم‌انداز هدایت، نظارت و کنترل کنند، صرفاً به نصب بیانیه‌ها بر روی دیوار اکتفاء کرده و از تطابق عملیات روزمره بنگاه با آن، سرباز زنند. در این صورت، این بنگاه‌ها مشخص نمی‌کنند که هویت‌شان چیست، و چه فراگیرانی دارند؟ آیا آنها در کسب‌وکار خود به دنبال خدمت به مشتریان هستند یا نه. چنین بیانیه و اعلامیه ماموریت و چشم‌اندازی فقط هدر دادن وقت و کاغذ خواهد بود.
- راهبردها در موفقیت یا شکست نهادهای تجاری و تعاملات آنها، با محیط نقش بارزی ایفا می‌کنند. شرکت‌هایی با افزایش ناپایداری و پیچیدگی در شرایط نااطمینانی محیط، موفق می‌شوند که با استمرار یادگیری قادر به پاسخگویی سریع به تغییرات محیط رقابتی باشند و همواره خود را با وضعیت بهینه جدید انطباق دهند. کسب مزیت رقابتی از آموزش‌ها در کنار برنامه‌ریزی راهبردی ترکیب عواملی است که به بنگاه توانمندی موفقیت در محیط‌های پویا می‌بخشد. سرچشمه مزیت رقابتی معمولاً عبارتند از: منابع و قابلیت‌های بنگاه، برتری در اجرای راهبرد، کیفیت، زمان، نوآوری و خلاقیت.
- شایستگی‌های اصلی حِرَف و آموزش‌های مرتبط خصوصیات ویژه‌ای دارند. هر قدر بر میزان پویایی و منحصر به‌فرد بودن شایستگی‌ها افزوده شود، احتمال موفقیت برنامه‌های آموزشی افزایش می‌یابد[۸].

پیشینه تحقیق. مختار و احمد (۲۰۱۵) در یادگیری از طریق عمل آموزش و پرورش فنی و حرفه‌ای به بررسی فعالیت ارزیابی یادگیری معلمان حرفه‌ای و شناسایی عوامل موثر در اجرا توجه می‌شود. ارزیابی برای یادگیری، قادر به ارزیابی توانایی‌های شناختی (فکری)، عاطفی (احساسی و ذهنی) و روان‌شناختی (فیزیکی) کارآموزان در راستای الزامات فلسفه آموزش ملی است. آن‌ها در طول فرایند یادگیری ارزیابی می‌شوند. چارچوب این برنامه، کارآموزان را قادر می‌سازد تا مسئولیت یادگیری خود را بر عهده بگیرند و تاکید می‌کند هر کسی توانایی موفقیت دارد لذا کارآموزان باید برای پذیرش مسئولیت توسعه یادگیری خود آماده شوند [۹].

اسماعیل و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهش مهارت‌های کارآفرینی در برنامه آموزش فنی و حرفه‌ای دانشگاه‌های فدرال فناوری نیجریه با هدف، شناخت چگونگی برنامه درسی اظهار داشتند یکی از برنامه‌های آموزش و پرورش فنی و حرفه‌ای در دانشگاه‌های فن‌آوری در نیجریه، مهارت‌های تخصصی و عملی است که کمتر از دوره‌های نظری است و کمبود قابل توجهی در موضوعاتی وجود دارد که به طور مستقیم باعث تاثیر بر نگرش‌ها و توسعه صفات مهارتی می‌شوند. در نتیجه، کمبود مهارت‌های شغلی مانند حل مسئله و تصمیم‌گیری، یادگیری درازمدت، توانایی و شایستگی لازم در میان فارغ التحصیلان وجود دارد. توصیه‌هایی برای طراحی برنامه درسی آموزش فناوری، با تعداد برابر دوره‌های نظری و عملی با تاکید بر یازده مهارت عمومی شغلی، مهارتی و نگرشی، انجام شده است [۱۳].

تریونو (۲۰۱۵) در بررسی شاخص‌های طراحی آموزشی برای آموزش الکترونیکی در دبیرستان‌های حرفه‌ای اندونزی با استفاده از مطالعه اکتشافی و گروه کانونی به تعریف مدل طراحی آموزشی در یادگیری الکترونیکی پرداختند. ایشان اظهار داشت برنامه‌های یادگیری نیاز به بررسی عوامل داخلی و خارجی دارد که باید با استفاده از رویکردهای یادگیری و شایستگی حرفه‌ای صورت گیرد [۱۴].

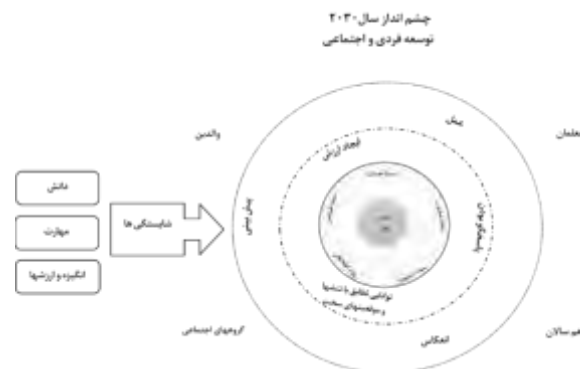
در گزارش دیده‌بانی آموزش و یادگیری (۲۰۱۷)، اظهار شده است که:

≠ نرخ ثبت‌نام در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بالا است ولی هنوز میزان یادگیری با انجام کار متقاعدکننده نیست؛

≠ بازنگری و بهسازی‌های مستمر اهداف آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در جهت افزایش کیفیت آموزش؛

≠ سنجش و ارزیابی اهداف در جهت تقویت انگیزه‌های یادگیری مادام‌العمر [۵].

پروژه آینده آموزش و پرورش با هدف کمک به کشورهای جهان برای دستیابی کارآموزان به دانش، مهارت‌ها، نگرش‌ها و ارزش‌هایی است که در آینده برای رشد و شکل دادن به جهان و همچنین نحوه ایجاد و بهبود سیستم‌های آموزشی نیاز دارند. این چارچوب یادگیری، بینش و اصول مبنایی جهت‌گیری نظام آموزشی برای آینده ارائه می‌دهد. در شکل ۱، مدل یادگیری کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه برای سال ۲۰۳۰ نشان داده شده است [۵].

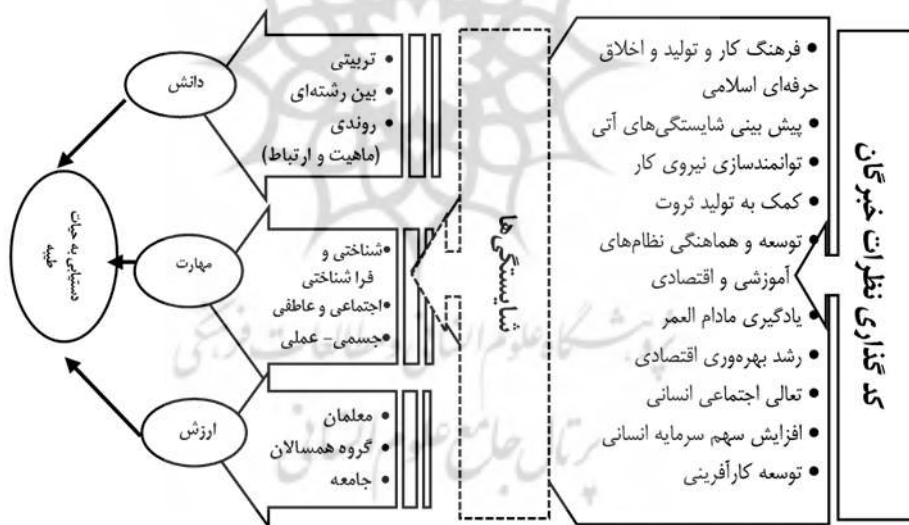

شکل ۱. مدل یادگیری کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه برای سال ۲۰۳۰

۳. روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق با پنج سوال محوری در تلاش است به اهداف خود دست یابد: مهارت‌های نیروی کار بر پایه چه توانمندی‌ها و شایستگی‌هایی شکل می‌گیرند؟ آموزش‌های فنی - حرفه‌ای از چه مولفه‌هایی برای تعالی اجتماعی خود استفاده می‌کند؟ یادگیری مادام‌العمر بر چه مبنایی در آموزش‌های فنی - حرفه‌ای کارکرد می‌یابد؟ مهارت‌های عمومی مورد نیاز در آموزش‌های فنی - حرفه‌ای چیست؟ از چه راهبردهایی می‌توان برای بهبود و توسعه آموزش‌های فنی - حرفه‌ای استفاده به عمل آورد؟ پاسخ‌دهندگان براساس نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند تا به‌توانند در زمینه اصلی مطالعه شرکت کنند. تعداد پاسخ‌دهندگان ۳۵ نفر شامل مدیران، معلمان و سرپرستان کارگاه‌های آموزشی و همچنین کارآموزان می‌باشد. در این پژوهش از روش گلاسر مشتمل بر عمل افزودن برچسب‌های اولیه به تمام داده‌های موجود (کدگذاری باز)، روش اشتراک تجزیه و تحلیل دقیق حول «محور» دسته (کدگذاری محوری) و کدگذاری محدود به شناسایی موارد مربوط به دسته‌محوری (کدگذاری انتخابی) استفاده شده است (شکل ۲).

برای دستیابی به اهداف و پاسخ به سوالات پژوهش، از سه روش اصلی جمع‌آوری داده‌ها: جمله مصاحبه‌ها، مشاهدات و تحلیل سند استفاده شد. جلسات مصاحبه با استفاده از مجموعه‌ای از پرسشنامه‌های باز انجام شد. جلسات مصاحبه معمولاً بین ۶۰ تا ۹۰ دقیقه بسته به زمان در دسترس پاسخ‌دهندگان، به طول انجامید. بررسی و تحلیل اسناد هم صورت گرفت، زیرا به پژوهش‌گران کمک می‌کند اطلاعات بیشتری در فرآیندهای اساسی به دست آورند [۷ و ۲].

شکل ۲. مدل مفهومی بهبود آموزش شایستگی محور پژوهش

برای محاسبه پایایی مصاحبه با روش توافق درون موضوعی دو کدگذار (ارزیاب)، از اساتید حوزه آموزش و پرورش درخواست شد تا در کسوت همکار (کدگذار) در پژوهش مشارکت کنند. نکات لازم جهت کدگذاری مصاحبه‌ها به ایشان انتقال داده شد. در هر کدام از مصاحبه‌ها، کدهای مشابه، با مثابه توافق و کدهای غیر مشابه به مصداق عدم توافق مشخص شدند. میزان صحت و پایایی تحقیق مطابق رابطه زیرمورد ارزیابی قرار گرفت (جدول ۱).

$$۱۰۰\% \times \text{تعداد کل کدها} / \text{تعداد توافقات} \times ۲ = \text{درصد توافق درون موضوعی}$$

جدول ۱. نتایج بررسی پایایی بین دو کدگذار

ردیف	عنوان مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافقات	پایایی باز آزمون (درصد)
۱	آینده شغلی	۳۴	۱۵	۸۸
۲	مهارت‌های شغلی	۴۰	۱۷	۸۵
۳	خلاقیت و آینده	۲۹	۱۱	۷۵
۴	آموزش فنی - حرفه‌ای در آینده	۱۸	۷	۷۷
۵	یادگیری با انجام کار	۱۲	۵	۸۳
	جمع	۱۳۳	۵۵	۸۲

۴. تحلیل داده‌ها و یافته‌ها

ایده‌ها در طول فرآیند برنامه‌ها، جمع‌آوری داده‌ها، بررسی و تحلیل و همچنین کدهای روابطی ظهور می‌کنند که در ثبت نظریه‌های موضوعی یافت می‌شوند [۲۱]. داده‌ها با استفاده از کدگذاری باز و کدگذاری انتخابی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. روش تطبیقی به طور همزمان اجرا شد و در مقایسه رویدادها، مفاهیم براساس جدول ۸ استخراج گردید. هر مفهوم نوظهوری، با مفاهیم دیگر مقایسه شد. این فرآیند برای مقایسه ظهور مفاهیمی ادامه یافت تا دسته‌بندی‌های اصلی تشکیل شوند. سه سوال اصلی گلاسر در مرحله کدگذاری باز که در شناسایی مقولات کمک می‌کند؛ الف) کدام دسته؛ مفهوم مورد نظر محقق را نشان می‌دهد؟ ب) چه ویژگی‌هایی و از چه دسته‌هایی این مفهوم را نشان می‌دهد؟ ج) دغدغه اصلی شرکت‌کنندگان چیست؟ در نهایت، دستاورد نهایی نظریه حول مقوله اصلی و زیر شاخه‌های مربوط به آن قرار دارد. این نظریه باید روایت مفهومی خلاصه‌ای از نظرات افراد خاص را توضیح دهد [۷ و ۲]. در جدول ۲، تعدد منابع استفاده شده و در جدول ۳، تنوع مقولات اسناد شامل، ارزش‌ها، آینده، تعالی اجتماعی نیروی انسانی، توانمندسازی نیروی کار، توسعه خلاقیت، کارآفرینی و تجربه، دانش، مهارت، مهارت‌ها و شایستگی‌های فنی، مهارت‌های عمومی، نگرش‌ها، هماهنگی نظام‌های آموزشی و اقتصادی و یادگیری مادام‌العمر نشان داده شده‌اند.

جدول ۲. تعدد منابع پژوهش

تعداد	منابع
۱۹	اسناد (فیلم‌ها، مقالات، کتاب‌ها)
۶	مصاحبه با کارآموزان
۷	مصاحبه با مدیران
۳	مصاحبه با معلمان
۱۵	مصاحبه با نخبگان آموزشی
۴	مصاحبه با نخبگان صنایع

مفاهیم	مقولات	گزاره	مفاهیم	مقولات	گزاره	
بالا بردن درک کارفرمایان از منافع آموزش در افزایش کیفیت تولید تفویض اختیارات تصمیم‌گیری به مسئولان محلی توانمندسازی توسعه حرفه‌ای معلمان توسعه شایستگی محور دستیابی هم‌زمان به برابری و برتری در شغل و زندگی گرایش به تمرکززدایی و تفویض اختیار	شایستگی فراهم آوردن آموزش فنی و حرفه‌ای برای همه فراهم کردن فرصت‌های کارآموزی برای هنرجویان در صنایع ایجاد بستر افزایش آگاهی‌های حرفه‌ای در آموزش عمومی	استانداردهای بالای آموزشی استفاده از برنامه درسی و محتوی تکنولوژی مینا آموزش بر اساس شایستگی، موفقیت برای همه آموزش به عنوان شرط اصلی توسعه‌ی جوامع بالا بردن کیفیت و برابری در آموزش برای همه تربیت شهروند خوب تربیت انسان کامل تعالی اجتماعی نیروی انسانی مدیریت قوی، مدارس موفق نیازهای فردی دانش‌آموزان وضعیت اقتصادی دانش‌آموز وظایف چندگانه معلمان همکاری و کارگروهی یادگیری با انجام کار یادگیری شخصی‌سازی شده یادگیری فردی و اجتماعی	اهمیت فرآیند آموزش در برابر خروجی آن بهترین نظام آموزشی دنیا آموزش فنی و حرفه‌ای جزء لازم یادگیری مادام‌العمر جذابیت مدرسه ساعات آموزشی فضای آموزشی بدون دیوار کلاس شناور مطالب حجیم درسی یادگیری مادام‌العمر آموزش در بافت زندگی واقعی پرورش قوای حسی و تفکری به فعلیت رساندن نبوغ پرورش و توسعه‌ی قوه خلاقیت دانش‌آموزان پرورش همه ابعاد مهارتی و ذهنی تربیت نیروی محلی توجه به نیازهای زندگی محلی برای جلوگیری از مهاجرت رابطه‌ی هنر با تفکر	یادگیری مادام‌العمر	تعالی اجتماعی نیروی انسانی	مهارت‌های عمومی

جدول ۵. مفاهیم، مقولات و گزاره‌های ارزش و دانش استخراج شده از منابع

مفاهیم	مقولات	گزاره	مفاهیم	مقولات	گزاره
ارزش‌گذاری پایین جامعه بر آموزش فنی در برابر نظری تربیت برای کنکور نه زندگی تغییر فرهنگ درباره ارزشمندی شاخه فنی	ارزش‌ها	جهت دادن آموزش فنی و حرفه‌ای به توسعه پایدار ارتباط دستگاه‌های آموزش دهنده با بهره‌بردار امکان برقراری ارتباط با صنایع و مشاغل محلی	دانش	توسعه و هماهنگی نظام‌های آموزشی و اقتصادی	دانش

مفاهیم	مقولات	گزاره	مفاهیم	مقولات	گزاره
شأن و منزلت اجتماعی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای	عامل انسانی اصلی‌ترین نقش در نیل به اهداف توسعه	انتقال مستقیم دانش ضمنی در شیوه کارآموزی	فقدان یک مبنای نظری برای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای	ارایه راه دیگری غیر از رویکرد قبولی در دانشگاه	شناخت کامل دانش آموز
عدم رشد خلاقیت در این نظام	علاقه دانش آموز و جذابیت محتوی	بررسی علمی مشکلات	عدم توجه به کارآمدی نقش پرورشی این نظام	عدم اولویت مسایل نظام آموزشی در کشور	بروکراسی اداری مانع اجرای درست وظایف آموزش
گردش مالی بالای صنعت کنکور عامل ناکارآمدی نظام	محتوای آموزشی توسط دانش آموزان ایجاد می‌شود	بروکراسی اداری مانع اجرای درست وظایف آموزش	عدم رشد خلاقیت در این نظام	عدم اولویت مسایل نظام آموزشی در کشور	بزهش محور کردن نظام آموزش فنی و حرفه
محتوای درسی حجیم و بلااستفاده در زندگی مدرسه محوری	مشارکت کارفرمایان در فرایند برنامه درسی و آموزش	بروکراسی اداری مانع اجرای درست وظایف آموزش	علاقه دانش آموز و جذابیت محتوی	عدم اولویت مسایل نظام آموزشی در کشور	به روز نبودن این آموزشها
مشارکت کارفرمایان در فرایند برنامه درسی و آموزش	افزایش سهم سرمایه انسانی درزنجیره تولید پیشرفت صنعتی	بروکراسی اداری مانع اجرای درست وظایف آموزش	گردش مالی بالای صنعت کنکور عامل ناکارآمدی نظام	عدم اولویت مسایل نظام آموزشی در کشور	پرداخت بیشتر برای جذب افراد با صلاحیت حرفه‌ای
نهادهای رابط میان صنعت و آموزش‌های فنی	نهادهای رابط میان صنعت و آموزش‌های فنی	بروکراسی اداری مانع اجرای درست وظایف آموزش	محتوای آموزشی توسط دانش آموزان ایجاد می‌شود	عدم اولویت مسایل نظام آموزشی در کشور	پژوهش محور کردن نظام آموزش فنی و حرفه
تشکیل نهاد سیاستگذار واحد تصمیم‌گیری متمرکز	توسعه کارآفرینی	بروکراسی اداری مانع اجرای درست وظایف آموزش	محتوای درسی حجیم و بلااستفاده در زندگی مدرسه محوری	عدم اولویت مسایل نظام آموزشی در کشور	به روز نبودن این آموزشها
توسعه کارآفرینی	درک نیازهای صنعت برای به کارگیری در برنامه درسی	بروکراسی اداری مانع اجرای درست وظایف آموزش	مشارکت کارفرمایان در فرایند برنامه درسی و آموزش	عدم اولویت مسایل نظام آموزشی در کشور	پژوهش محور کردن نظام آموزش فنی و حرفه
دسترسی کامل به آموزش‌های فنی	رشد بهره‌وری اقتصادی	بروکراسی اداری مانع اجرای درست وظایف آموزش	مشارکت کارفرمایان در فرایند برنامه درسی و آموزش	عدم اولویت مسایل نظام آموزشی در کشور	به روز نبودن این آموزشها
رشد بهره‌وری اقتصادی	رشد بهره‌وری اقتصادی با توانمندسازی نیروی انسانی	بروکراسی اداری مانع اجرای درست وظایف آموزش	محتوای آموزشی توسط دانش آموزان ایجاد می‌شود	عدم اولویت مسایل نظام آموزشی در کشور	پژوهش محور کردن نظام آموزش فنی و حرفه
شاخص توسعه انسانی	قدرت رقابت در بازارهای جهانی	بروکراسی اداری مانع اجرای درست وظایف آموزش	محتوای درسی حجیم و بلااستفاده در زندگی مدرسه محوری	عدم اولویت مسایل نظام آموزشی در کشور	به روز نبودن این آموزشها
قدرت رقابت در بازارهای جهانی	کمک به تولید ثروت و خود اشتغالی	بروکراسی اداری مانع اجرای درست وظایف آموزش	مشارکت کارفرمایان در فرایند برنامه درسی و آموزش	عدم اولویت مسایل نظام آموزشی در کشور	پژوهش محور کردن نظام آموزش فنی و حرفه

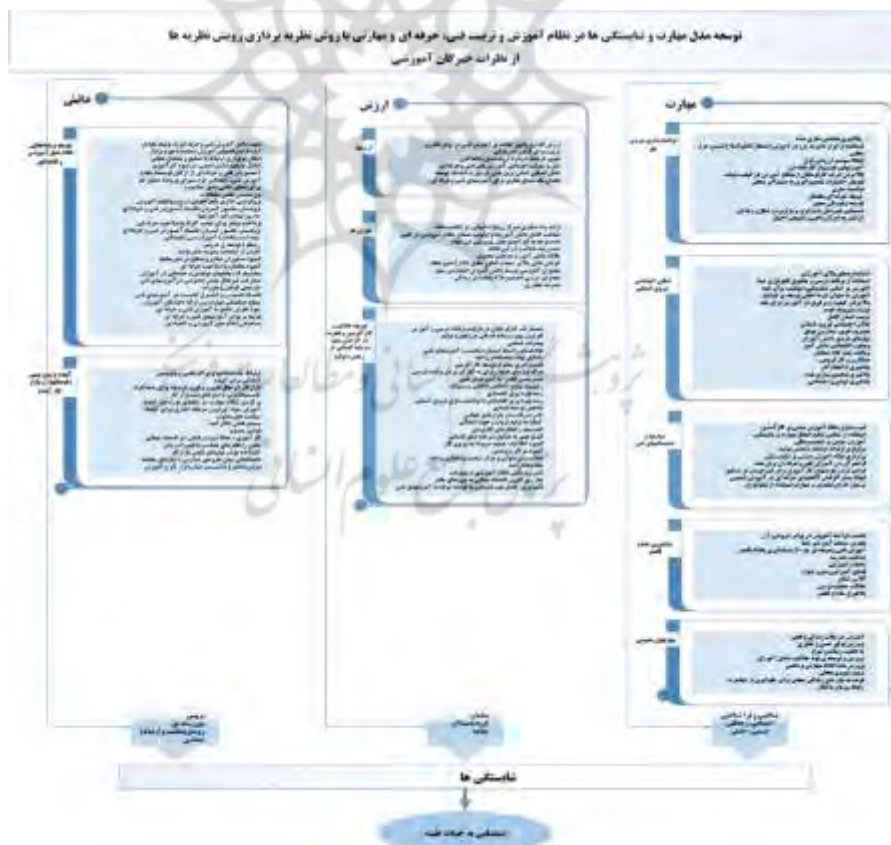
نگرش ها

توسعه خلاقیت، کارآفرینی و تجربه در افزایش سهم سرمایه انسانی در زنجیره تولید

بازار کار آینده و پیش بینی شایستگیها در

مفاهیم	مقولات	گزاره	مفاهیم	مقولات	گزاره
کشف راهکارهای کاربردی	آموزش سودآورترین سرمایه‌گذاری برای آینده	سیاست‌های مصوب	سیاست‌های مصوب	سیستم فعلی ناکارآمد	قوانین مصوب
کم توجهی به تشکیل سرمایه‌های انسانی	کمبود اطلاعات جدید مربوط به نیروی کار	کمبود مراکز پژوهشی	نداشتن متولی و مرکز سیاست‌گذاری واحد	کامرآموزی، حفظ مزیت رقابتی در اقتصاد جهانی	یافتن راهکارهای متناسب با تغییرات زمان
نظام ناکارآمد	نقش زیربنایی نظام آموزشی در پیشرفت	نیاز روز افزون اقتصاد جهانی به نیروهای ماهر	تکنولوژی	ناهماهنگی میان خروجی مدارس با نیازهای جامعه	نیودن تعامل و تناسب میان بازار کار و آموزش
عامل مهم دستیابی به توسعه توجه به آموزش‌های فنی					

مدل جامع. در مرحله «کدگذاری انتخابی» فرایند یکپارچه‌سازی و بهبود مقوله‌ها صورت گرفت. با توجه به استفاده از روش داده‌بنیاد در این مرحله کدگذاری انتخابی علاوه بر کدهای حاصل از مصاحبه‌ها از مفاهیم مندرج در نظریه‌های پیشین نیز استفاده شده است. نتایج از این مرحله توسعه مدل مهارت و شایستگی‌ها در نظام آموزش و تربیت فنی، حرفه‌ای و مهارتی آینده در شکل ۳ نشان داده شده است.

شکل ۳. بهبود مدل مهارت و شایستگی‌های نظام آموزش و تربیت فنی، حرفه‌ای و مهارتی با روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد از نظرات خبرگان آموزشی

داده‌های مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته با افراد به روش داده بنیاد چندگانه مورد بررسی قرار گرفت. مطابق این روش در مراحل مشخص از فرایند توسعه نظریه، استفاده از نظریه‌های موجود ممکن می‌شود. الگوی پارادایم، میان زیرمقوله‌ها و مقوله اصلی برقرار می‌شود. شرایط علی: مجموعه شرایطی است که سبب پیدایش پدیده می‌شود. پدیده: ایده، حادثه یا رخدادی است که مفاهیم و مقوله‌ها بر محور آن ایجاد می‌شوند. زمینه: نشان‌گر شرایط ویژه‌ای است که پدیده در آن قرار دارد. زمینه شامل خصایص مقوله (پدیده) نیز می‌شود. شرایط میانجی: زمینه ساختاری گسترده‌ای هستند که پدیده (مقوله) در آن رخ می‌دهد و بر چگونگی واکنش نشان دادن به آن، یا پیامدهای آن موثر است. راهبردهای کنش: در یک زمینه و با شرایط میانجی مشخص، مجموعه مشخصی از راهبردها یا اقدامات، امکان‌پذیر می‌شود. پیامدها: هرکنش و اقدامی، پیامدهایی دارد. بر این اساس الگوی توسعه مدل مهارت و شایستگی‌ها در نظام آموزش و تربیت فنی، حرفه‌ای و مهارتی ارائه می‌گردد (شکل ۴).

راهبردها. بر اساس مقولات اصلی استخراج شده از منابع و مصاحبه‌ها در گزاره «مهارت» راهبردهای ذیل پیشنهاد می‌گردد:

≠ محصول فعالیت‌های آموزش‌های مهارتی (فنی و حرفه‌ای - علمی و کاربردی) باید از کیفیت لازم مهارت آموخته برخوردار باشد؛

≠ تناسب این محصول با اهداف از پیش تعیین شده مانند پر کردن فرصت شغلی است (بهره‌وری)؛
 ≠ نظام بتواند در مقابل تغییرات سریع بازار کار به سرعت عکس‌العمل نشان دهد و متناسب با این تغییرات خود را به روز نگه دارد (انعطاف‌پذیری)

بر اساس مقولات اصلی استخراج شده از منابع و مصاحبه‌ها در گزاره «دانش» راهبردهای ذیل پیشنهاد می‌گردد:

≠ ایجاد چارچوب ملی صلاحیت حرفه‌ای^۱ منطبق با استانداردهای جهانی؛
 ≠ متولی شدن یک نهاد سیاست‌گذار و آموزش‌های مهارتی به منظور ایجاد وحدت رویه و اعتباربخشی برای رسیدن به استانداردهای جهانی

بر اساس مقولات اصلی استخراج شده از منابع و مصاحبه‌ها در گزاره «ارزش‌ها» راهبردهای ذیل پیشنهاد می‌گردد:

≠ ایجاد سازوکارهای اصلاح فرهنگ ارزشی در مورد آموزش‌های فنی و حرفه‌ای ارتقای جایگاه و منزلت اجتماعی آن از جمله، جاذبه‌های لازم برای افزایش سهم کارآموزان رشته‌های فنی و حرفه‌ای و ارتقای فرهنگ کار و تلاش در کشور از طریق ارایه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با کیفیت؛
 ≠ ایجاد سازوکارهای اشتغال کامل از جمله گسترش آموزش‌های کارآفرینی به منظور افزایش اشتغال مولد و کاهش بیکاری؛

≠ استقلال سازمان نظام آموزش فنی و حرفه‌ای در کنار آموزش عمومی، متوسطه و عالی.
زمینه. همسو نبودن آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با بخش اقتصادی و تولید و وجود پنداشتن پل‌های ارتباطی بین مراکز آموزشی و مراکز صنعتی جامعه باعث می‌شود که مراکز آموزشی به تربیت نیروهایی بپردازد که چندان مورد نیاز بخش‌های تولیدی جامعه نباشد زیرا پژوهشگر نه تنها به تجربه شخصی و حرفه‌ای، بلکه به دانش پیشینه‌ای هم نیاز دارد که زمینه تحقیق او است.

¹ National Qualification Framework (NQF)

شرایط مداخله‌گر. این شرایط نشانه شرایط ویژه‌ای که بر راهبردها اثر می‌گذارند.

با توجه به تغییرات فناوری و پیچیدگی‌های دنیای کار در کشورها، ضرورت دارد افراد کشور در هر بخش از زندگی اجتماعی و حرفه‌ای خود به طور مستمر، دانش، مهارت و نگرش خود را توسعه دهند تا در جامعه دانش محور، زندگی و کار هدمند باشد. ضرورت انتقال تکنولوژی روز دنیا برای افزایش اثربخشی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای باید مورد توجه تصمیم‌گیرندگان و سیاست‌گذاران قرار گیرد.

پیامدها. حوزه دانش، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به دلیل توأم نمودن آموزش‌های نظری و عملی از توانایی زیادی در تشکیل سرمایه انسانی و تربیت کارگران دانشی برخوردار هستند. انتقال دانش و تجربه حوزه آموزش فنی و حرفه‌ای از کشورهای توسعه یافته، با توجه به پرهزینه بودن آموزش‌های مهارتی و بازنگری در عناصر تاثیرگذار بر آموزش مانند تجهیزات، منابع، آزمون، حوزه ارزش، توسعه خلاقیت، توسعه کارآفرینی و حمایت‌های اجتماعی از کارآفرینان، ارتقای شأن و منزلت اجتماعی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، تقویت مراکز پژوهشی و حمایت از نقش پژوهش در تصمیم‌گیری‌ها.

حوزه مهارت. ارتقاء، بهبود و تضمین کیفیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، ارتقا و تربیت مربیان (اعزام و آموزش نیروی کار برجسته به خارج از کشور)(شکل ۴).

شکل ۴. مدل نهایی پژوهش

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

هدف تحقیق بررسی و تبیین چگونگی بهبود نظام آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کشور بود. این آموزش‌ها با هدف انتقال مهارت‌های مختلف به فراگیران و نیز اشتغال آنها نمایان می‌شوند. از آنجا که هدف اصلی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای تربیت نیروی کار مورد نیاز بخش‌های مختلف جامعه است، هدف از این آموزش‌ها، افزایش توانایی‌های دانش، مهارت و قدرت درک افراد و انجام مطلوب‌تر کار در محدوده وظایف شغلی است. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به سبب انعطاف‌پذیری متناسب با خصیصه‌های بازار کار و اوضاع اقتصادی کشور و نیز به دلیل ماهیت و نوع آموزش برای ایجاد مهارت‌های لازم در افراد جهت کسب توانایی در احراز مشاغل، نقش به‌سزایی در اشتغال دارد. این آموزش‌ها هم مهارت‌های خاص مورد نیاز صنعت و هم مهارت‌های عمومی بازار کار را فراهم می‌سازد و همچنین برای شاغلینی که به دلیل تغییرات فناوری

دچار کاهش کارایی می‌شوند امکان به روز شدن و تکمیل مهارت را فراهم می‌سازد. لذا به این نوع آموزش‌ها، ابزاری برای مقابله با بیکاری بالاخص بیکاری ساختاری نگریسته هم می‌شود که ناشی از تغییرات در اقتصاد ملی و جهانی است. در واقع خصیصه این آموزش‌ها، نوعی پرورش «کارآفرینی» است، زیرا افراد پس از کسب مهارت و تخصص دانش فنی، قادر خواهند بود فرصت‌های شغلی مناسبی به دست آورند و یا در نهایت فرصت شغلی ایجاد نمایند. از اهداف آموزشی کارآفرینی در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، بهبود توانایی‌های فردی و تخصصی مهارت‌آموزان است. آموزش فنی و حرفه‌ای می‌تواند از طریق دانش افزایی، باعث افزایش فرصت‌های بازار شده و سطح تقاضای کارآفرینی را ارتقاء بخشد.

منابع

1. Board of Studies, T.A. (2017). Moderating and consistency committee (MCC) advice to teachers. (The NSW Education Standards Authority (NESA)) <https://educationstandards.nsw.edu.au/wps/portal/nesa/teacher-accreditation/higher-levels/how-it-works/apply-for-higher-levels/mcc-advice>.
2. Breckenridge, J. (2014). Doing classic grounded theory: the data analysis process. SAGE research methods cases. London: SAGE Publications.
3. Creswell, J. W. (2012). Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research (4th Ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
4. Creswell, J. W. (2012). Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research, fourth edition. Boston: Pearson Education, Inc.
5. Development, O. F.O. (2018). OECD Education 2030. (Organisation for Economic Co-operation and Development) <http://www.oecd.org/education/2030/learning-framework-2030.htm>
6. Farasatkah, M. M. (2017). Quality improvement in virtual higher education. Turkish Online Journal of Distance Education, TOJDE January 2017 ISSN 1302-6488 Vol 18 No. 1 Article 8.
7. Fathi, M. M. (2015). A collection of qualitative research methods in social research - the grounded theory method (GTM). Department of Cultural and Social Research, Ministry of Islamic Guidance.
8. Hamidizadeh, M. R. (2020). Implementation of scientific-applied education curriculum. Tehran: Encyclopedia of Scientific-Applied Training.
9. JamilAhmad, M. I. (2015). Assessment for learning: practice in TVET. Procedia - social and behavioral sciences, No 204, 119-126.
10. Ministry of Education (2018). Comprehensive system of technical, professional and vocational education and training. Tehran: Ministry of Education.
11. Ministry of Education (2018). General skills based on competency, chapter 1.
12. Research, F. M. (2017). Report on vocational education and training. Germany: Federal Ministry of Education and Research
13. Sarimah Ismail, D. S. (2015). Employability skills in TVET curriculum in Nigeria Federal Universities of Technology. Procedia - Social and Behavioral Sciences (Procedia - Social and Behavioral Sciences 204, 73 – 80).
14. Triyono, M. B. (2015). The Indicators of Instructional Design for e- learning in Indonesian Vocational High Schools. Procedia - Social and Behavioral Sciences 204, 54 – 61.
15. Zakai, B. (2003). Theory and method in qualitative research. Social Sciences Journal of Computer Science Research Center (spring - Issue 17).